

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna AV ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké a studijní účely a pouze pro osobní potřebu uživatelů. Část dokumentů Digitální knihovny AV ČR podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerování kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálů z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení Knihovny AV ČR.

Hlavní název: **Živa**

Vydavatel: **Matice česká při Museu Království českého**

Vydáváno v letech: **1853-1864**

Číslo ročníku: **41**

Číslo výtisku: **1**

Datum vydání čísla: **1993**

Identifikátor ISSN: **0044-4812**

Identifikátor SICI: **nezjištěn**

Stránka: **44**

Samci pohlavně dospívají po půldruha roce věku; nejčasnější úspěšné páření proběhlo u samce starého 17 měsíců. Samice dosahují pohlavní dospělosti patrně dříve, protože ale chovatelé připouštějí až vzrostlá zvířata, nejčasnější porod životaschopného mláděte jsme zaznamenali u samice ve věku dvou let a tři týdny. Znamená to, že zabřezla až těsně po dovršení 17. měsíce života.

Říje kudu velkého není v našich podmínkách přísně vázána na určité časové období, i když probíhá převážně v zimních měsících. Měli jsme možnost v té době pozorovat zajímavé chování obou partnerů.

Při složitém ceremoniale v době páření se samec pohybuje po boku samice s nataženým krkem a rohem tlačí shora na bedra partnerky. Ta zmírňuje běh, samec ji následuje ze zadu, hlavu i krk pokládá na její záď, samice zastavuje. Samec se vztýčuje na zadních končetinách a těsně naléhá na hřbet samice. Při samotném pářícím aktu se silně vyhrbujíc, hlavu má přitisknutou až na „kohoutku“ samice a předními končetinami objímá její boky. Mezi oběma partnery může dojít při pářícím ceremoniale i k ritualizovanému boji, kdy stojí čelně vedle sebe a samec hlavou a krkem shora tlačí na krk samice. Obě zvířata zůstávají přítom na napjatých končetinách, jen vzácně na okamžik poklekávají na karpální klouby. Samice při náznakovém odmítání naráží čelem nebo čenicem do partnera (zejména do jeho slabiny), případně jej kouše do nohou. Mladý samec se tímto agresivním chováním nechá často skutečně odehnat. Dospělý neopětuje útok, ale jako obranu volí imponování: staví se k útočící samici bokem a vysoko vztýčenou hlavu mírně odvrátí — to postačuje k jejímu zastavení.

Zajímavé je i chování samce vůči ošetřovateli. Podobně jako při imponování vůči samici se také natáčí bokem, ale hlavu

má mírně skloněnou, hřbet vyhrbený a zadní končetiny „podhozené“ pod břichem. Postoj vyhlíží nebezpečně, nikdy jsme ale nezaznamenali čelní útok samce. Pohyb rohů vpřed vede samec pouze při píchání do půdního podkladu. Nelze ovšem s jistotou říci, zda toto „kypření země“ je součástí imponování nebo označováním teritoria. Takovým značkováním je bezesporu otrávení rohů o hrazení nebo stromy; při něm ovšem zvíře stojí k objektu většinou bokem a pohyb rohů vede přes hřbet šikmo vzad.

Doba březosti u kudu velkého trvá 7 až 7,5 měsíce. Samice rodí jediné mládě — při 85 porodech jsme se nesetkali s dvojčaty a ani v dostupné literatuře není u tohoto druhu případ dvojčat zaznamenán. Mláďata se rodí ve všech měsících roku s výrazným zvýšením frekvence koncem léta: na srpen a září připadá přes 50 % všech sledovaných porodů. Samice může rodit každoročně. Zatím jsme od jedné samice zaznamenali nejvíce sedm potomků. Interval mezi porody téže samice jsou proměnné. Nejkratší činil 9 měsíců a 6 dní, což znamená, že samice zabřezla již dva měsíce po porodu, ačkoli měla u sebe sající mládě.

Odchov mláďat je podle našich zkušeností poměrně náročný. Telata jsou značně vnímavá na mikroklimatické podmínky, infekční choroby i náhradní potravu. Svou roli hrají i problémy z oblasti etologie.

V prvních dvou týdnech po porodu samice mládě „odkládá“ v odlehle nebo chráněné části výběhu, resp. stáje a přichází k němu jen na kojení. Zprvu pasivně se chovající mládě matka lízáním a jemným šfoucháním povzbuzuje, aby se zvedlo, a tlamou je usměřňuje při hledání struků. Mládě trvá poměrně dlouho, než si „vtiskne“ do paměti vlastní matku. Proto je vhodné do stáda pouštět samici s potomkem alespoň 14 dní starým; ale i potom

mládě často zaměňuje vlastní matku s ostatními dospělými členy stáda.

Samice kudu velkého jsou, až na výjimky, bázlivé a naprosto nedostatečně chrání svá mláďata. Ta potom mohou být neúměrně rušena a obtěžována ostatními členy stáda nebo jinými zvířaty obývajících společný výběh. Zvláště zvědavé a neodbytné jsou v tomto směru stepní zebry.

Mládě starší než 14 dnů již pravidelně doprovází matku a často nevybíravým způsobem si vynucuje pít: vráží jí mulcem do slabiny, čelem do břicha, starší se pokouší i o krční souboj. Několikaměsíční až roční mláďata se sdružují a občas uskutečňují jakési výhružné hry, při nichž se vzájemně napadají, v pokřčení pronásledují, skáčí a hrají si s různými předměty — vyhledávané pro tento účel jsou zejména okousané větve.

Umělý odchov mláďat kudu velkého je obtížný především proto, že novorozenci ke zdárnému vývoji vyžadují zvlášť obohacené mléko. Kravské mléko čerstvé, kondenzované či sušené nemá přiměřenou výživnou hodnotu a způsobuje u antilop průjmové onemocnění. Je to celkem pochopitelné, zjistíme-li procentuální obsah základních složek v mléce kudu velkého (v závorce domácí skot): tuk 10, % (3,6 %), bílkoviny 12,2 % (3,8 %), cukry 4,7 % (4,4 %), sušina 27,8 % (12,5 %). Dosud se podařilo uměle odchovat po dvou mláďatech v pražském i královédvorském chovu.

Všechna výše uvedená fakta jsou příčinou mimořádně vysoké úmrtnosti mláďat; jen polovina přežije první rok svého života. Ztráty v pozdějším věku jsou již podstatně nižší, přesto ale i dospělí jedinci zůstávají poměrně choulostivými chovanci zoologických zahrad. Oproti příbuzným druhům antilop se dožívají podstatně kratšího věku: jen zřídka překračují stáří 10 let.

Výskyt rejseka horského v pohoří Český les

Miloš Anděra

Rejsek horský (*Sorex alpinus*) je bezpochyby jedním z našich nejvíce sledovaných savců. Jeho výskyt je uváděn již od poloviny 19. století a dosud byl v Čechách zjištěn v Jizerských horách, Krkonoších, Broumovské vrchovině, Orlických horách a na Kralickém Sněžníku, dále v Pošumaví a v Novohradských horách (a také v moravské části Českomoravské vrchoviny). Původně byl považován za druh typický spíše pro vyšší, až subalpínské polohy. Teprve s přibývajícím věkem se ukázalo, že optimum nalézá zřejmě v submontánní a montánní zóně ve 400—800 m n. m., přičemž výskyt na výše položených lokalitách je rovněž možný. Dokladem toho je skutečnost, že s jsem ho s P. Zbytovským např. nejnověji zjistil na nejvyšší šumavské hoře Velké Javoru (bavorská strana Šumavy) zhruba ve 1 400 m n. m.

Je zřejmé, že rejsek horský vyhledává především místa s chladným a vlhkým mikroklimatem, hlavně na členitých březích

horských potoků a říček a v kamenných sutích, případně i v taráscích a zídkách. Tato úzká vazba na stanoviště je příčinou jeho mozaikovitěho výskytu v řadě podhorských oblastí. Předpokládáme, že jeho původní rozšíření bylo v těchto místech mnohem souvislejší, avšak v důsledku přeměny krajiny (odlesňování, regulace vodních toků, intenzivní zemědělství) přišel o odpovídající biotopy a novým podmínkám se nedokázal přizpůsobit. Podle našich zkušeností tento trend pokračuje i nadále.

Vohralík a Anděra (1972) vyslovili domněnku o případném výskytu rejseka horského i v jiných hornatých oblastech, mimo jiné i v Českém lese. Bohužel, během následujících 20 let ani intenzivní terénní výzkumy (Hürka, 1978; 1979; Řepa, 1971; 1975 aj.) tento druh v Českém lese nepotvrdily. To je ovšem ve zjevném rozporu s údaji Kahmanna (1952), který v padesátých letech zjistil rejseka horského u Waldmünchenu, tedy v těsné blízkosti našich hranic. Navíc poslední šumavské výzkumy přinesly nové lokality tohoto druhu i z nejzápadnějšího cípu Pošumaví na Chodské Úhlavě (lokalita Uhlíště, květen 1992).

Z výše uvedených důvodů jsme v rámci průzkumu šumavské savčí fauny provedli ve druhé polovině roku 1992 i kontrolní

odchyt do série 10 padacích pastí v jihovýchodním okraji Českého lesa. Jednalo se o lesnaté údolí potoka Bystřice pod jihovýchodními svahy Čerchova v 540 m n. m. (mapovací čtverec 66—42, okr. Domažlice, k. ú. Folmava). Od srpna do prosince zde bylo chyceno 57 ks drobných savců včetně dvou rejsek horských (tj. dominance 3,5 %). Početnost nově zjištěného druhu je na této lokalitě stejná jako u běžného rejseka vodního (*Neomys fodiens*). Z dalších zajímavých druhů byli chyceni hrabošik podzemní (*Pitymys subterraneus*) a myška drobná (*Micromys minutus*). Dokladové materiály jsou uloženy ve sbírkách zoologického oddělení Národního muzea.

První nálezy rejseka horského na české straně Českého lesa (Oberpfälzer Wald) potvrzují, že při jeho sledování má stěžejní význam především výběr odpovídajícího stanoviště. Protože jde o výrazně stenotopní druh, je možné, že i při dlouhodobém faunistickém výzkumu může uniknout pozornosti. Pod zorným úhlem tohoto nového nálezu bude jistě užitečné vzít v úvahu rovněž Kahmannem (1952) hlášený výskyt rejseka horského v německých Smrčinách (Schneeberg) a znovu posoudit možnosti jeho výskytu v dalších západočeských horských regionech.